

Pravda a poslušnosť

Andrej Filipek

Mnoho rokov už prešlo od nepokojov v Poľsku, ktoré sa v istom zmysle stali počiatkom veľkých zmien v celej Európe, od zamatovej revolúcie v bývalom Československu, ktorej výsledkom sú dva samostatné štáty, od zbúrania Berlínskeho múru a následného zjednotenia Nemecka. Stále cítime neistotu vo svojich snahách zorientovať sa a žiť zmysluplne. Napriek snahe komunizmu vnútiť nám jeho vlastné hodnoty sme v našom regióne v minulosti nemali problém sa orientovať v hodnotách, ktoré tvorili Európu, a o ktorých musíme povedať, že sú to predovšetkým kresťanské hodnoty.

Zmenené spoločenské a politické podmienky nám priniesli mnoho nového. V zjednocujúcej Európe sa obávame hovoriť o kresťanských hodnotách, vďaka ktorým je Európa taká, aká je. Vieme aj o tom, že nemusí byť rozdelená, že môže žiť v pokoji, v láske a v solidarite aj napriek tomu, že každý národ si zachová vlastnú reč, kultúru, náboženstvo a iné vlastné identifikačné znaky.

Je dobré znova si pripomenúť lásku, s ktorou Kristus poslal svojich apoštolov do sveta ohlasovať pravdu všetkým ľuďom dobrej vôle. V Kristovi a v jeho spásnom poslaní sa približuje Božie kráľovstvo, kráľovstvo lásky a pokoja, kráľovstvo spravodlivosti a milosti. Pokračuje v ňom Cirkev, ktorú jedinečným spôsobom vedie Duch Svätý.

Aby sme nezablúdili v temnom bludisku rozličných „hodnôt“, ktoré sa nám dnes ponúkajú ako európske, aktuálne (sú to skôr antihodnoty a človeka vzdalujú o neho samého, od sveta aj od Boha), všimnime si predovšetkým pravdu, bez ktorej život na tejto zemi nebude pokojný a spravodlivý. Človek nespozná seba, svoje povolanie, nespozná svet, a teda nedosiahne slobodu, ktorá vo svojej plnosti je vlastne spásou.

Svätý Otec Ján Pavol II. vo vedomí svojej zodpovednosti posilňovať bratov vo viere, vidiac hrozby prekrúcania pravdy, sebeckého prisvojovania si „patentu na pravdu“, v dvadsiatom roku svojho pontifikátu napísal osobitnú encykliku *Fides et ratio*. Ukazuje v nej cestu k poznaniu pravdy. Už úvodné slová tejto encykliky sú veľmi dôležité: „Túžbu poznať pravdu a nakoniec poznať Boha vložil do srdca človeka Boh, aby človek tým, že bude poznať a milovať Boha, mohol dospieť aj k plnej pravde o sebe samom (porov. Ex 33, 18 – Ž 27 (26), 8 – 9 – 63 (62), 2 – 3, Jn 14, 8, 1Jn 3, 2).

Na Východe aj na Západe možno pozorovať vývoj, ktorý v priebehu stáročí umožnil ľudstvu postupne sa stretať s pravdou a porovnávať sa s ňou. Je to cesta, ktorá sa rozvíjala v horizonte osobného sebauvedomovania. Čím viac človek pozná skutočnosť a svet, tým lepšie pozná seba samého vo svojej jedinečnosti, a zároveň sa preňho stáva čoraz naliehavejšou otázka o zmysle vecí a o jeho vlastnej existencii. Všetko, čo sa stáva predmetom nášho poznania, stane sa tým aj časťou nášho živo-

ta. Na architráve chrámu v Delfách bolo vyryté napomenutie Poznaj seba samého ako svedectvo základnej pravdy. Túto musí prijať ako minimálne pravidlo každý človek, ktorý sa chce odlišovať od ostatného tvorstva a kvalifikovať sa ako „človek“ práve tým, že „pozná sám seba“.¹

Niektoré súčasné vízie pravdy a slobody si vyžadujú osobitnú pozornosť keďže sa dnes až príliš zdôrazňujú niektoré pohľady, na škodu iných, ktoré už dnes nie sú uznané ani ako hodnoty. Predovšetkým pojem Bohom zjavenej a človekom poznávanej pravdy sa prispôsobuje skoro výlučne kategóriám času a dejín. To, čo je pravdivé samo v sebe, bez svojho historického a konkrétneho prejavu, je zapojené do procesu utvárania pravdy, ktorá je tým, čím sa stáva.

V našom dnešnom svete sa nie zriedka ozýva myšlienka, že pravda oznámená ako istota, je prejavom snahy po moci a ovládaní. S tým sa spája aj myšlienka, že pravda je to, čo je dobré a užitočné pre pokrok, pre oslobodenie národa v súlade s názorom ľudskej vedy a rozumového skúmania.

Neraz môžeme bádať, že veľký význam sa pripisuje kresťanstvu. Zároveň sa celkom vedome zabúda na jeho víziu človeka a reality a na dokumenty učiteľského úradu Cirkvi. Hovorí sa síce o kresťanstve, ale bez Cirkvi. Cirkev je priamo kritizovaná a odmietaná. V dôsledku toho nie je možné vyhnúť sa tomu, že proti sebe sú kladené Vtelenie a pravda, ktorej úlohou je oslobodiť človeka.

Ďalším pojmom, ktorý stratil či trati svoj plný zmysel, alebo bol tento zmysel deformovaný, je pojem slobody a kresťanského oslobodenia. V snahe odstrániť akékoľvek pokusy poškodzovania, porušovania dôstojnosti a práv človeka sa objavuje pokus jednostranne zdôrazňovať oslobodenie v pozemskom a historickom poriadku. Pripisuje sa mu prvoradý význam, pričom sa zanedbáva oslobodenie od hriechu.

Už pápež Pavol VI. v encyklike **Evangelium nuntiandi** upozorňoval a vystríhal pred dvojznačnosťou. Tá dnes vo svojej ideológii či politickom systéme príliš často opakuje slovo oslobodenie. Vôbec sa pritom nehovorí o tom, že podľa katolíckeho učenia túžba po slobode je naštrbená hriechom, a preto všetko to, čo človek robí potrebuje vykúpenie.²

Na snahu dosiahnuť spravodlivosť majú vplyv koncepcie, ktoré deformujú jej význam a ponúkajú ciele a cesty protiviace sa skutočnému cieľu ľudského života a vyzdvihujú také, ktoré sú v rozpore s kresťanskou etikou. V dôsledku toho snaha o oslobodenie v oblasti teoretickej aj praktickej prijíma spôsoby, ktoré sú v rozpore s pravdou o človekovi. s jeho bytostne dôležitými otázkami, ktoré sa tykajú vykúpenia, ba samého stvorenia a jeho opodstatnenia.

Prečo dnes takto chápeme pravdu a slobodu? Je možné hovoriť aspoň o niektorých motívoch, ktoré sú opodstatnením tohto postoja?

¹ Ján Pavol II.: Fides et ratio I.

² Porov.: Pavol VI.: EN 38

Spomedzi mnohých historických a teoretických dôvodov treba spomenúť predovšetkým rozdiel, ktorý je badateľný medzi Vtelením a Cirkvou na jednej strane, a spásou, slobodou a oslobodením človeka na strane druhej.

Sloboda sa realizuje v dynamizme ľudských dejín a nimi je aj ohraničená. Vtelenie sa nepovažuje za udalosť, ktorá by prinášala človeku oslobodenie a slobodu. Človek v dejinách nachádza prostriedky vlastného oslobodenia. K tomu treba priradiť skutočnosť, že Kristus dnes nie je chápaný ako kľúč k pochopeniu človeka, sveta a dejín. Kristus už nie je Logos – spôsob chápania človeka a reality. Zjavenie a celý život Cirkvi vrátane jej magistéria nie je vnímané ako jeden celok. Nestretávame sa s tým, čo Ratzinger vyjadril slovami: „Pretože táto stvoriteľská láska nie je slepou vôľou ani nejakým čistým citom, ale ako láska je zmyslom a ako zmysel je Logosom, stvoriteľským dôvodom celej reality, nemôžeme jej odpovedať bez logiky, myslenia a slova.“³

Je ešte tretí motív, ktorý sa mi zdá podstatný, je dôsledkom ľudského hriechu a ovplyvňuje hľadanie pravdy a vzťah človeka k Bohu. Akosi sa obchádza fakt, že človek v stave hriechu klame sám seba a odvracia sa od pravdy, ktorou je Boh v Ježišovi Kristovi. Takýto človek hľadá samostatnosť a nezávislosť vo svojom vzťahu k pravde. Neoprávnené prisvojovanie si pravdy sa nepovažuje za pôvod aj ostatného neoprávneného prisvojovania, ktoré tak individuálne ako aj spoločensky utláča človeka.

Celé konanie človeka v dejinách je poznačené odvracaním sa od pravdy v porušovaní slobody a v hľadaní možnosti realizovať svoj cieľ mimo Boha a ďaleko od Boha. Preto sa ľudské srdce dostalo do osídiel neporiadku a zla a tvorí nespravodlivé štruktúry. Pravda, ktorá má oslobodzovať, naberá priamy smer k svojmu koncu za pomoci ľudského poznania a ľudských skutkov.

Pred časom sa mi dostala do rúk veľmi zaujímavá kniha poľského filozofa J. Tischnera, ktorá mi poslúžila aj pri príprave tohto referátu.⁴ Poznanie pravdy a poslušnosť pravde veľmi úzko súvisia s myslením. Myslenie samo však nevzniká, neprebúda sa v dôsledku jednoduchého videnia toho, čo je, čo prekvapuje človeka, ani nie je odzrkadlením jestvujúcich vecí. Je spleťou toho, čo je v človeku dobré, s tým, čo je zlé a toho, čo je hodnotné, s tým, čo môže hodnotu zničiť. Myslenie je teda spleťou dôstojnosti, vznešenosti s hrozbou podlosti, šťastia s možným nešťastím.

Človek tvárou v tvár problému začudovaný sa pýta, ako nájsť riešenie. V jeho otázkach zaznieva ozvena vzbury i údivu, ktoré sú charakteristickou črtami myslenia. Aby sme mohli poznať pravdu, ktorá je ideálnou hodnotou myslenia, musíme začať dialóg s človekom. Musíme sa ho pýtať a zároveň hľadať odpoveď na otázku.

Myslenie sa prejavuje v dobrej vôli človeka prekonať agresivitu a po-

---

³ Ratzinger, J.: *Elementi di teologia fondamentale*, Brescia 1986, s. 24.

⁴ Tischner, J.: *Myslenie według wartości*, Kraków 1994

kušenie odísť. Teda pravdu nemusíme chápať ako správnosť úsudku o veciach, ale ju musíme umiestniť v kontexte stretnutia s druhým človekom a s realitou. Jedine dialóg a stretnutia zbavujú človeka masky a umožňujú hľadať, smerovať a dosahovať pravdu.

Každý prísľub či každé skutočné oslobodenie človeka musí v otázke pravdy prejsť skúškou ohňa. Myslenie, ktoré žije pýtajúc sa na pravdu je vlastne podmienkou spásy. Pravda je tým ideálom hodnoty, ku ktorému smeruje myslenie celou svojou silou. Takéto smerovanie má hodnotu a je tým najdokonalejším ľudským aktom. Z tejto otázky na hodnotu pravdy sa rodí náboženský zmysel. Samotná otázka, počiatok ospravedlnenia, obsahuje v sebe pripravenosť prijať pravdu ako milosť. Podmienkou možnosti myslenia je prijatie pravdy ako stredobodu stretnutia s pravou krásou a so skutočným dobrom. Záujem o pravdu a rozhodnutie sa pre pravdu sú nástrojmi, ktoré umožňujú dosiahnuť skutočné dobro a krásu.

Záujem o pravdu a rozhodnutie pre pravdu robia človeka pri jeho hľadaní pokorným. Vďaka záujmu o pravdu a rozhodnutiu sa pre pravdu, človek získava špecifickú váhu, ktorá ho robí odlišným od ostatných živých bytosti na zemi.

Nejestvuje nijaký iný spôsob uznať pravdu ako je prijatie faktu, že pravda je dobrom pre človeka, ktoré mu umožňuje získať spásu a aj ju približuje. Nádej a oslobodenie sa stávajú možné v okamihu prijatia povinnosti aj s vernosťou pravde, čiže prostredníctvom etického rozmeru. Udalosť mravnej a oslobodzujúcej hodnoty pravdy, túžba po nej, jej vyhľadávanie, ohlasovanie a obrana je vlastne základnou požiadavkou a znamením našich čias.

V Jánovom evanjéliu sú slová, ktoré majú bezprostredný vzťah k predmetu nášho záujmu: „Pravda vás vyslobodí.“ (Jn 8, 32) V bežnej reči sa nejaká myšlienka alebo nejaké slovo nazýva pravdivým vtedy, keď je v zhode so skutočnosťou. Biblický pojem je však iný, lebo jeho základom je náboženský zážitok stretnutia s Bohom. Môžeme povedať, že tu ide o vernosť. Vernosť nás zaväzuje, aby sme mu dôverovali. Božia pravda je spojená s jeho zásahom v dejinách v prospech svojho ľudu. To ďalej znamená, že pravda označuje Boží plán a Božiu vôľu.

V Jánových spisoch nachádzame, že pravdou nie je samo Božie bytie, ale Slovo Otcovo: „Posväť ich pravdou; tvoje slovo je pravda. Ako si ty mňa poslal na svet, aj ja som ich poslal do sveta a pre nich sa ja sám posväčujem, aby boli aj oni posvätení v pravde.“ (Jn 17, 17) „Čo bolo od počiatku, čo sme počuli, čo sme na vlastné oči videli, na čo sme hľadeli a čoho sa naše ruky dotýkali, to zvestujeme: Slovo života. Lebo zjavil sa život a my sme videli, dosvedčujeme a zvestujeme vám.“ (1 Jn 1, 1 - 4)

Slovo pravda u svätého Jána znamená tajomstvo zjavenia, lebo jedine v Ježišovi objavujeme plnosť pravdy a milosť pravdy. Ježiš je pravdou, je úplným a definitívnym zjavením, lebo v jeho osobe sa pred nami zjavuje vnútorné spoločenstvo Syna s Otcom. Ježiš je pravdou a zjavuje nám toto tajomstvo vo svojej osobe preto, lebo v ňom prebýva Otec.

Na základe toho, môžeme povedať, že pravda znamená prítomnosť tajomstva spásy človeka v samom srdci historických udalostí.

Ježiš sám vyhlasuje, že pravda oslobodzuje: „Ak ostanete v mojom slove, budete naozaj mojimi učeníkmi, poznáte pravdu a pravda vás vyslobodí.“ (Jn 8, 32). Syn, ktorý zvestuje plnosť pravdy prijatú od Otca, dáva túto slobodu: „Až keď vás Syn vyslobodí, budete naozaj slobodní.“ (Jn 8, 36)

Pravda patrí Bohu, je opakom klamstva a všetkej falošnosti, ktorá pochádza od diabla. Kto ostáva v Bohu a plní jeho vôľu, má potrebný predpoklad k tomu, aby prijal slovo toho, ktorého Otec posielal a ktorý je čistou pravdou.

Božia pravda je prítomná v Ježišovi a zjavuje sa tomu, kto je z pravdy a uskutočňuje jej diela: „Ja som cesta, pravda a život. Nik nepríde k Otcovi, iba cezo mňa. Ak poznáte mňa, budete poznať aj môjho Otca. Už teraz ho poznáte a videli ste ho. Kto vidí mňa, vidí Otca. Slová, ktoré vám hovorím, nehovorím sám zo seba, ale Otec, ktorý ostáva vo mne, koná svoje skutky.“ (Jn 14, 6 – 10)

Keď pravda prvotného Slova sa stáva skutkom, činom, oslobodzuje od pút pomínelnosti a slabosti ktoré na nás vkladá lož a klamstvo a umiestňuje nás v vo večnej perspektíve svojej slobody, ktorá v nej kraľuje ako dar a milosť.

Na záver si dovoľím znova zacitovať encykliku *Fides et Ratio*: „Cirkev nie je a ani nemôže byť nezúčastnená na tejto ceste hľadania. Odvtedy, čo vo veľkonočnom tajomstve prijala ako dar poslednú pravdu o živote človeka, stala sa pútničkou na cestách sveta, aby zvestovala, že Ježiš Kristus je cesta, pravda a život“ (Jn 14, 6). Medzi rozličnými službami, ktoré má poskytovať ľudstvu, je jedna, ktorá ju robí osobitne zodpovednou – služba pravde.¹ Týmto poslaním sa spoločenstvo veriacich stáva na jednej strane účastným na spoločnom úsilí, ktoré ľudstvo vynakladá na dosiahnutie pravdy² a na druhej strane ju zaväzuje, aby sa staralo o ohlasovanie dosiahnutých istôt, a to aj v povedomí, že každá dosiahnutá pravda je vždy len jedným úsekom cesty k plnej pravde, ktorá sa ukáže v poslednom Božom zjavení: „Teraz vidíme len nejasne, akoby v zrkadle, no potom z tváre do tváre. Teraz poznávam iba čiastočne, ale potom budem poznať tak, ako som aj ja poznaný“ (1Kor 13, 12).“⁵

Doc. ThDr. Andrej Filipek SJ (1948) prednáša fundamentálnu teológiu a liturgiku na Teologickej fakulte Trnavskej Univerzity. Je prorektorom Trnavskej Univerzity a členom Liturgického inštitútu Jána Jaloveckého v Košiciach.

---

⁵ FR 2.